

Pamatojoties uz to, ka novadpētniecība balstās vietējās vēstures avotos, kā arī to, ka atšķirība starp “lielo” vēsturi un novadpētniecību nav konceptuāla, bet vien saistīta ar ģeogrāfisko mērogu, novadpētniecība tiek uzskatīta par vēstures zinātnes nozari (formālajā Latvijas zinātņu klasifikatorā uz to gan nav tieši norādīts: MK noteikumos Nr. 49 “Noteikumi par Latvijas zinātnes nozarēm un apakšnozarēm” kā zinātnes nozare ir noteikta “Vēsture un arheoloģija”, pie apakšnozarēm minētas “Citas vēstures un arheoloģijas apakšnozares”, tieši neminot novadpētniecību.) Tomēr svarīgs novadpētniecības aspekts ir tās starpdisciplinārais raksturs – ar to profesionāli nodarbojas gan muzeji, gan bibliotēkas.

Bibliotēku novadpētniecība ir daļa no profesionālās novadpētniecības, kuru veic bibliotēkās atbilstoši bibliotēkas misijai un uzdevumiem, izmantojot galvenokārt bibliotēkas darba metodes. Bibliotēku novadpētniecība ir bibliotēkas apkalpojamās teritorijas (novada, apkaimes) vispusīga izpēte. Bibliotēku novadpētniecības darba pamats ir novadpētniecības literatūra.¹

Bibliotēku **novadpētniecības mērķis** ir nodrošināt kvalitatīvas (objektīvas, ticamas) novadpētniecības informācijas pieejamību par bibliotēkas apkalpojamo teritoriju (novadu, apkaimi, reģionu).²

Ilgu laiku bibliotēku nozarē pastāvēja šaubas par termina ‘novadpētniecība’ lietošanas piemērotību, apzīmējot bibliotēku novadpētniecības darbu. Tam pamatā bija uzskats, ka bibliotekārs neveic pētniecību, bet gan tikai vāc, krāj, glabā, sistematizē novadpētniecības materiālus un nodrošina to pieejamību – tā teikt, tikai ‘sagatavo augsni’ pētniecībai. Taču 2016. gada 9. jūnijā Latvijas Nacionālajā bibliotēkā notikušajā bibliotēku novadpētniecības ekspertu panelīdiskusijā, kurā tika apspriesta arī novadpētniecības terminoloģija, tika nolemts, ka termins ‘novadpētniecība’ tomēr lietojams arī bibliotēku darba kontekstā. Galvenais arguments – ikviens bibliotekārs, kurš nodarbojas ar novadpētniecību, uzskatāms par pilntiesīgu pētnieku, jo bibliotekāri izzina novadu ar bibliotēkā darba formām un metodēm.³ Ikdienas praktiskā darba – novadpētniecības krājuma veidošanas – svarīgs priekšnoteikums ir vietas, cilvēku, pagātnes un tagadnes notikumu izpēte. Tā nepieciešama arī izstāžu veidošanā, materiālu sistematizēšanā, autoritatīvo ierakstu veidošanā, avotu izcelsmes vietas un laika noteikšanā, tajos minēto datu un faktu drošticamības izvērtēšanā u. t. t. Turklāt atsevišķos gadījumos novadpētniecības bibliotekāri veic arī akadēmisko pētniecību. Bibliotēku nozarē ļoti daudz diskutēts par to, vai un ciktāl bibliotēkām jāpiedalās novada vēstures izpētē. Viens viedoklis ir, ka pētniecība ir vēsturnieku, muzeju un arhīvu speciālistu darba lauks, bet bibliotēkā uzdevums ir tikai nodrošināt resursu bāzi pētniecībai (komplektēt, glabāt, nodrošināt informācijas pieejamību, pārzināt informācijas avotus un to meklēšanas iespējas un rīkus, sniegt uziņas). Otrs viedoklis ir pretējs – pētniecība ir nozīmīga bibliotēku novadpētniecības darba daļa, jo pētniecības gaitā notiek materiālu padziļināta izvērtēšana, novērstas faktu kļūdas, atklāti jauni fakti, materiāli, avoti, rodas dziļāka izpratne par pagātnes norisēm, tiek izstrādāti jauni novadpētniecības dokumenti. Pētniecību bibliotēkās nevajadzētu pilnībā izslēgt, tomēr jāņem vērā bibliotēkas kapacitāte un iespējas, bibliotēkā izglītība un profesionālā kvalifikācija, tas, vai konkrētajā apvidū ir kāda cita institūcija (visbiežāk – muzejs), kura pienākumos ietilpst pētniecība. Nereti bibliotēka ir vienīgā kultūras iestāde novadā vai pagastā un šajā gadījumā bez bibliotekāru pētnieciskā darba daudzi materiāli aizietu zudībā un bibliotekārs ir vienīgais, kas var sagatavot publikācijas, piedāvāt

¹ Sallinene, Inta. Bibliotēku novadpētniecības darba galvenie virzieni un metodika. *No: Rīgas Centrālās bibliotēkas Gadagrāmata 2009*. Rīga : Rīgas Centrālā bibliotēka, 2011. 92. lpp.

² Руководство по краеведческой деятельности центральной библиотеки субъекта РФ. Подготовлено Постоянным комитетом секции “Краеведение в современных библиотеках» Российской Библиотечной ассоциации. Принято на Всероссийском Библиотечном конгрессе (XXII Ежегодной конференции РБА). Красноярск, 18 мая 2017 г. Pieejams: http://www.rba.ru/content/about/doc/ruk_kraev.pdf

³ Plašāk par terminoloģisko diskusiju: Krasovska, Marlēna. Bibliotēku novadpētniecības ekspertu panelīdiskusija Latvijas Nacionālajā bibliotēkā. *Latvijas Bibliotēku portāls* [tiešsaiste]. 2017, 13. janv. [skatīts 2021. g. 21. aprīlī]. Pieejams: <http://www.biblioteka.lv/biblioteku-novadpetniecibas-ekspertu-paneldiskusija-latvijas-nacionalaja-biblioteka/>

apkopojošus materiālus saistošā veidā. Dažādās bibliotēkās atšķirsies pētniecības plašums un dziļums (piemēram, zinātniskajā bibliotēkā iespējams daudz plašāks un dziļāks pētniecības darbs nekā mazā pagasta bibliotēkā). Taču tas nenozīmē, ka nelielas tuvējās bibliotēkas krājumā nevarētu atrasties pētniecībai interesanti un nozīmīgi materiāli. Uzsverams gan, ka novadpētniecības bibliotekāra pamatuzdevums ir un paliek novadpētniecības resursu veidošana, pieejamības nodrošināšana un popularizēšana, piesaistot profesionālus pētniekus bibliotēkas novadpētniecības materiālu un vietējās vēstures izpētei, nevis akadēmiskā pētniecība.

Bibliotēkas darbā ar jēdzienu “novads” nosacīti apzīmē bibliotēkas apkalpes teritoriju. Piemēram, pilsētas bibliotēkas “novads” ir šī pilsēta vai kāda tās daļa, bet pagasta bibliotēkas novads ir pagasts. Bibliotēkas novads aptver apkalpojamās teritorijas tagadējās un vēsturiskās robežas.⁴ Tādēļ gadījumos, kad administratīvi teritoriālo reformu rezultātā novadu robežas un pat nosaukumi mainījušies, novadpētniecības dokumentus iesakāms turpināt komplektēt saskaņā ar jaunajām robežām, bet saglabāt visu līdz šim savākto, jo tas attiecas uz novada vēsturi. Novadpētniecības bibliotekāram ir jāpārzina bibliotēkas novada izmaiņas laika gaitā (kurā novadā no kura līdz kuram laikam tā bijusi), bibliotēkā vēlams glabāt arī atbilstošo periodu kartes. Robežu izmaiņu gadījumos jo īpaši svarīgi ir novadpētniecības darbu koordinēt un kooperēt ar kaimiņu bibliotēkām.

Reizēm bibliotēku darba praksē novada robežas tik formāli netiek ievērotas: novada jēdziens tiek gan paplašināts, gan sašaurināts, ievērojot visu novadā esošo bibliotēku intereses un citus faktorus. Bieži vien novadpētniecības darbā nevar aprobežoties ar novada esošajām vai līdzšinējām teritorijām, jo vēstures procesu izpratnei svarīgs vēsturiskais konteksts – tādēļ aptverama visa teritorija, kuru skārušas vēsturiskas izmaiņas.

⁴ *Es daru tā*: Novadpētniecības darbs tautas bibliotēkā, 1996, B [laid.]. 5.–6. lpp.